

GOLEȘTII ÎN DOCUMENTE BUCUREȘTENE (1700–1831)

Ionel Zănescu
Camelia Ene

În secolul al XVIII-lea și la începutul sec. al XIX-lea orașul București a cunoscut o neîncetată dezvoltare economică, demografică, edilitară și culturală. Dezvoltarea a fost în strânsă legătură și cu caracterul său de mare vad comercial, datorată încrucișării de drumuri neguțătoarești, fiind în timp, o adevărată placă turnantă între Occident, Răsărit și Poarta Otomană precum și un centru nodal pentru comerțul din cele trei țări românești.

Direcția generală a Arhivelor Naționale din București precum și colecția de documente a Muzeului Municipiului București dețin un număr important de documente ce fac referire, direct sau indirect, la familia Goleștilor¹.

Astfel, pentru perioada mai sus menționată, 1700–1831, în cele două colecții există 38 de documente în care sunt implicați unii membrii ai familiei Goleșcu, fie în calitate de mari dregători ai domniei, fie ca participanți în tranzacții comerciale – multe cu conotații religioase și chiar culturale².

Reconstruirea imaginii urbanistice și edilitare a orașului București se completează, în cadrul unor documente, cu acele acte de vânzare a locurilor de casă din mahalale, care cuprind prețioase informații topografice, atunci când se face delimitarea precisă a fiecărei proprietăți.

În secolele XVII–XVIII orașul București a traversat importante etape în devenirea sa urbanistică. Dacă la începutul acestei perioade orașul era o așezare mai puțin aglomerată sub raport demografic și constructiv, dezvoltarea sa economică intensă și rapidă a determinat crearea unor adevărate aglomerări urbane mai cu seamă în centrul Capitalei.

Mahalaua reprezenta delimitarea în teritoriu a unei aglomerații urbane ce își lua numele de la un dregător, meșteșugar sau negustor, de la numele unei bresle de meșteșugari, fie de la numele unei biserici sau mănăstiri sau de la situarea geografică a mahalalei.

Mahalaua Goleșcu (sau a Goleșcului) se afla pe lângă Dâmbovicioara, pe malul drept al Dâmboviței și își luase numele după un vestit membru al familiei Goleșcu. Prima mențiune a mahalalei Goleșcului apare într-un document aflat în posesia Muzeului Municipiului București. Acesta este un zapis din 24 iulie 1710 prin care se vindea un loc de casă care se afla „dinaintea porții Goleșcului și a Buicescului” din mahalaua Goleșcului³.

Un alt act, din 2 nov. 1730 amintește de casele în care locuia „Ștefan Racoviță vtori-portar”, „aflătoare lângă Dâmbovița, supt malul Mitropoliei, în mahalaua Goleșcului”⁴.

La 22 iulie 1764, Ștefan Racoviță voievod întărește stăpânirea lui Badea Știrbei peste unele case din mahalaua Goleșcului⁵. Peste 10 ani, un alt document datat 1 iulie

¹ Florian Georgescu, Oaul I. Cernovodcanu, Ioana Cristache Panait, *Documente privind istoria orașului București*, S.P.C., Muzeul de istorie a orașului București, Buc. 1960.

² George Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București (1634–1800)*, Editura Academiei Republicii Populare Române, Buc., 1962.

³ Original românesc, hârtic, fără pecete, nr. inv. 25324.

⁴ Original românesc, hârtic, fără pecete, nr. inv. 31402.

⁵ Academia Română, XCIV – 29. Original, hârtic cerată, pecetea domnască, în timbru sec și semnătura domnitorului Ștefan Mihai Racoviță

1774 pomenește din nou de mahalaua Golescului. Astfel, Maria Logofeteasa vindea lui Paraschiva dulgherul o casă lângă biserica Sf. Ilie din mahalaua mai sus amintită⁶.

Mahalaua Golescului este menționată în alte două documente, care sunt de această dată pricini.

Prin anaforaua de la 1 febr. 1784, marii vornici arată domnitorului că vorniceasa Anița Știrbei cere pe drept chiria neplătită de ani de zile de aceia care au case pe locul ei din mahalaua Golescului⁷.

În documentele din 15 dec. 1793 este implicat chiar Radu Golescu, fost mare logofăt. De aici reiese că marii boieri cercetează pricina fostului mare logofăt care cere ca cei ce au case pe locul său să-i plătească chiria ce n-au plătit-o unii dintr-înșii după vremi. Cei ce nu vor plăti la timp își vor pierde binalele (casele)⁸.

Denumirea mahalalei se va păstra și la începutul sec. al XIX-lea când un document din 1806 pomenește de unele case „aflându-se în mahalaua Golescului, lângă Dâmbovicioara”⁹. Dincolo de caracterul lor pur tranzacțional, contractele de vânzare-cumpărare oferă în totalitatea lor, imagini pentru dezvoltarea urbanistică a orașului pentru structura sa demografică, mai ales sub raport profesional, pentru practicile sociale de epocă, pentru evoluția mentalității locuitorilor săi în diferite stadii istorice.

Prima tranzacție în care este implicat un membru al fam. Golescu datează din sept. 1776. Cu această ocazie Radu Golescu (cunoscut și sub numele de Răducanu Golescu), în calitate de mare pitar (dregător în divan ce se ocupa cu bucătăria domnească) vindea un loc de casă cu pivniță de piatră, în Mahalaua Arhimandritului, lui Nicolae Dudescu, fost mare vornic, cu 500 de taleri¹⁰.

La 18 iulie 1797, printr-un zăpis domnesc, Alexandru Ispilanti întărește marelui vornic al obștilor (dregător însărcinat cu administrația edilitară și sanitară a orașului), Radu Golescu stăpânirea peste o prăvălie în mahalaua Sf. Gheorghe Vechi, în fața Podului Târgului de Afară, cumpărată la mezat, cu 945 de taleri¹¹.

Pe același Radu Golescu, tot în calitate de vornic al obștilor îl întâlnim în mai multe documente legate de vinderea unor terenuri din zona Curtea Veche, scoase spre vânzare.

Este cunoscut că, în vremea lui Constantin Hangerli are loc scoaterea la mezat a „locurilor Curții gospodăriei cei vechi, de aici din București” (Curtea Veche), iar banii adunați „s-au dat la facerea Curții domnești cea arsă de lângă Mihai Vodă” (Curtea Nouă).

Un prim act, din 15 iunie 1798 îl implică pe Radu Golescu în calitate de cumpărător al unui teren de 49 stânjeni cu suma de 11.404 taleri și 90 bani. Panait Tzigara, starostele de neguțatori, dă mărturie către domn în legătură cu această vânzare¹².

Documentul aflat în colecția M.M.B. este întărit cu pecetea inelară a domnitorului Constantin Hangerli, în tuș roșu.

Interesant este că în aceeași zi, printr-un alt zăpis, Radu Golescu vinde lui Iana-che Gheorghiu Scufa 11 stânjeni și jumătate din locul cumpărat de el la Curtea Veche, cu suma de 2.958 taleri și 45 de bani¹³.

⁶ Academia Română, XCI – 109. Original, stare foarte bună, hârtic cu filigran.

⁷ Colecția George Potra, original, stare bună, hârtic cu filigran.

⁸ Colecția George Potra, original, stare bună, hârtic cu filigran.

⁹ Original românesc, hârtic fără pecete, nr. inv. 69639.

¹⁰ Academia Română, III – 127. Original, stare foarte bună, hârtic cu filigran, pecetea lui Radu Golescu, în tuș negru.

¹¹ Academia Română, CLXXXVIII – 83. Original, stare bună, hârtic cu filigran, pecetea domnească, în tuș roșu.

¹² Original românesc, hârtic, cu pecetea inelară a domnului în tuș roșu, nr. inv. 35827.

¹³ Original românesc, hârtic, fără pecete, nr. inv. 35828.

La scurt timp, după cum aflăm din documentele din 14 iulie 1798, la porunca domnului Constantin Hangerli, Radu Golescu, în calitate de mare vornic al obștilor face cercetare la fața locului propunând domnului ca Ianache să-și poată construi o casă pe terenul cumpărat de el la Curtea Veche, pe lângă Cafeneaua Ștefan Altântop bas-alai-ceauș¹⁴.

Tranzacția legată de acest document nu se oprește aici.

Din documentul din 1 aprilie 1800 aflăm că Ianache Gheorghiu Scufa, cel ce cumpărase de la Radu Golescu 11 stânjeni și jumătate, îi revinde lui Hagi Teodosu, fiul lui Hagi Iofciu, pentru suma de 4.500 lei²⁵.

Urmărind cronologic actele de vânzare cumpărare de case sau terenuri, putem constata, treptat, spre sfârșitul sec. al XVIII-lea, o restrângere urbană, o concentrare accentuată a construcțiilor, în dauna întinșelor locuri cu vie sau livezi. Paralel, are loc și o creștere considerabilă a prețurilor de vânzare, cum se constată în documentul mai sus menționat.

Pe același Radu Golescu, de data aceasta în calitate de fost mare vornic al obștilor, îl întâlnim în documentul din 2 august 1809, când cumpără de la Vasile Croitorul o casă pe Podul Mogoșoaiei, în mahalaua Popii Cozma, pe 8.000 de taleri¹⁶.

Frecvente sunt închirierile de locuri pentru construcții de case sau prăvălii. În cuprinsul orașului, mitropolia și mănăstirile, care stăpâneau întinse terenuri în zona locuibilă a Capitalei practicau sistemul închirierii de locuri pentru casă (cu „embatic”). Chiriașii acestor locuri, pe care își înălțau construcții (case, prăvălii, etc.) erau obligați fie la plata unor anumite sume anuale de bani, fie în alte prestații în natură sau produse.

Pe lângă actul din 15 dec. 1793, pomenit anterior, și prin care Radu Golescu, mare logofăt, cerea plata unor chirii restante, aveau la îndemână un alt document, din 5 sept. 1797¹⁷.

Din conținutul acestuia reiese că epitropii mănăstirii Colțea se învoiesc cu Radu Golescu, mare vornic, pentru plata chiriei locului pe care acesta avea o prăvălie, situată pe ulița ce merge spre Curtea Veche.

Același Radu Golescu, de data aceasta îndeplinind funcția de mare clucer (dreptor ce se ocupa cu aprovizionarea curții domnești) dăruiește la 26 ian. 1787 lui Marin „copil de casă” un loc de casă cu patru stânjeni pentru care primește chirie 20 de parale, de stângen pe an¹⁸.

Unii domnitori și boieri se îngrijeau îndeaproape de aspectul edilitar și constructiv al orașului, între ei fiind și numeroși ctitori de biserici și mănăstiri. Printre aceștia se află și unii dintre membrii familiei Golescu, iar pe alții îi întâlnim cu ocazia unor danii, fapt prea bine cunoscut în epocă.

Din documentul din 15 febr. 1693 aflăm că Andrei Golescu, vistier, socrul lui Preda Buzescu ban, este unul dintre ctitorii mănăstirii Sf. Ioan cel Mare. Fratele său, Dumitru Golescu spătar este cel de-al doilea ctitor al lăcașului mai sus pomenit¹⁹.

Cu acest prilej aflăm că Radu Golescu, fost mare comis, împreună cu fiicele sale Zoia și Ancuța, fac mănăstirii o danie, care constă în 20 pogoane vie la Vespești, 50 oi cu miei și 40 măci de stupi, spre a fi pomenită toată familia lui, fiind și ctitori după înaintașii lor.

¹⁴ Original românesc, hârtie, cu pecetea domnului în tuș roșu, nr. inv. 35829.

¹⁵ Original grec, hârtie, fără peceti, nr. inv. 35830.

¹⁶ Original românesc, hârtie, fără peceti, nr. inv. 12455.

¹⁷ Academia Română, CLXXXVIII – 85. Original, stare foarte bună, hârtie cu filigran.

¹⁸ Collecția George Potra, original, stare foarte bună, hârtie cu filigran.

¹⁹ Academia Română, MLXXXV – 165. Copie în condica mănăstirii, fost ms. 2.593.

Între timp, mănăstirea Sf. Ioan cel Mare a fost închinată mănăstirii Sf. Ilie din Rumelia, ceea ce aflăm din hrisovul din 8 nov. 1696 emis de Constantin Brâncoveanu²⁰. Prin acest act reînvia închinarea mănăstirii, deoarece, din cauza „multor răotăți aici în țară” toate actele vechi ale mănăstirii au fost distruse.

Biserica și mănăstirea se află în continuare în atenția marelui voievod, care printr-un hrisov, la 24 martie 1712 arată că a refăcut din temelie biserica Sf. Ioan care era, mică, întunecoasă și fără turn, acordându-i drept ajutor 100 bolovani de sare de la ocna Telega²¹. În același document nu uită să pomenească de cei doi ctitori ai bisericii, Andrei și Dumitru Golescu.

Trebuie consemnat că în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, Radu Golescu a deținut mai multe funcții în divan. Astfel el va semna, în calitate de martor, mai multe documente, dintre care menționăm patru.

La 21 mai 1697, Radu Golescu, în calitate de mare comis depune o mărturie pe o întărire de stăpânire a unor case, zăpăditul fiind emis chiar de cancelaria voievodului Constantin Brâncoveanu²².

Fiind mare clucer, la 14 apr. 1708, Radu Golescu semnează un zăpădit asupra unor vânzări de case între Ioan, arhimandritul de la mănăstirea Horez și cihodarul Grigorașcu din mahalaua Sf. Ioan din București²³.

Documentul datat la 15 iunie 1708, prin care Constantin Brâncoveanu voievod cumpără 12 țigani de la Căpitanul Coandă Cornăianu, va fi semnat de Radu Golescu în calitate de mare clucer²⁴.

În documentul din 24 martie 1712, Radu Golescu, mare vornic, semnează alături de ceilalți membri ai divanului domnesc hrisovul domnitorului privind refacerea bisericii Sf. Ioan²⁵. Tot în calitate de mare vornic, Radu Golescu apare în unele documente din timpul domniei lui Ștefan Cantacuzino.

Astfel, la 17 febr. 1715, marele vornic atestă un loc pe care s-a construit biserica Tuturor Sfinților de către mitropolitul Antim Ivireanul²⁶.

Ultimul document semnat de Radu Golescu datează din 2 febr. 1716, când marele vornic atestă o danie de casă aflată în Târgoviște către mănăstirea cu hramul Tuturor Sfinților din București²⁷.

Un alt membru al familiei, Nicolae Golescu în calitate de mare stolnic, apare doar într-un singur document, cel din 26 oct. 1797²⁸. Cu acest prilej, voievodul Alexandru Ipsilanti înnoiește cele hotărâte de Hagi Dumitrache Papazoglu cu privire la administrarea averii sale.

Este de remarcat că printre semnatarii zăpăditului domnesc se află și Radu Golescu, mare vornic al obștilor. Radu Golescu (cunoscut și sub numele de Răducanu G.) își păstrează funcția de mare paharnic, apoi de mare vornic al obștilor atât pe timpul

²⁰ Academia Română, MLXXXV – 2. Copie în condica mănăstirii Sf. Ioan cel Mare, fost ms. 2.593.

²¹ Academia Română, MLXXXV – 3. Copie în condica mănăstirii Sf. Ioan cel Mare, fost. ms. 2.593.

²² Academia Română, CLXXXI – 41a. Original, stare mediocră, pecete căzută, semnătura domnitorului. Documentul este însoțit de o copie nouă cu scriere latină; CLXXXI – 41b.

²³ Arhivele Statului București, Mănăstirea Sf. Ioan din București, XII – 18. Original, stare foarte bună, hârtic cu filigran.

²⁴ Arhivele Statului București, Documente muntenești, XXV – 42. Original, stare foarte bună, hârtic cerată, cu filigran.

²⁵ Academia Română, MLXXXV – 3. Copie în condica Mănăstirii Sf. Ioan (fost ms. 2.593).

²⁶ Arhivele Statului București, Episcopia Argeș, XLVIII – 25. Original, stare bună, hârtic groasă, cerată, cu filigran, pecetea inelară, în tuș, a lui Barbu Merișanu.

²⁷ Academia Română, CXXVII – 104. Copie de epocă, stare foarte bună, hârtic cu filigran.

²⁸ Academia Română, CI – 25. Original, stare foarte bună, pergament lipit pe mătase; pecetea domnască, mare, în tuș roșu, în chenar aurit – capul de bour și corbul.

domniei lui Alexandru Ipsilanti cât și pe timpul lui Constantin Hangerli, aceasta atestând popularitatea de care se bucura în rândul boierimii, dar și ca membru al divanului domnesc.

La 20 nov. 1781, Al. Ipsilanti întărește stăpânirea lui Manolache Brâncoveanu, mare logofăt, asupra unui loc de casă sub dealul Mitropoliei²⁹. Cu această ocazie Radu Golescu semnează alături de alți dregători, având funcția de mare paharnic.

Începând cu anul 1797, Radu Golescu apare în documente ca mare vornic al obștilor, deci cel ce se ocupă cu administrarea edilitară și sanitară a orașului București.

Un prim document, datând din 22 martie 1797, implică însăși episcopia de Argeș³⁰. Din document aflăm că voievodul Al. Ipsilanti, văzând mănăstirea Tuturor Sfinților, ctitoria fostului Mitropolit Antim, nu poate „a se chivernisi precum se cuvine unor mănăstiri” și hotărăște să devină metoh al episcopiei Argeș, unde să fie și școală pentru cei „ce vor veni la hirotonie”.

Din alt document semnat de Radu Golescu, la 9 apr. 1797, aflăm că Al. Ipsilanti înnoiește și întărește privilegiile mănăstirii Colțea³¹. Interesante sunt înzeestrările acordate mănăstirii. Dintre privilegiile acordate mănăstirii putem aminti dreptul de a lua dijmă de sare de la ocna Slănic, de a ține scutelnici dârvari, lemnari, de a avea două pivnițe scutite de fumărit, de a lua vamă de la Târgul din Lichirești, de a încasa vinăriciul de la locuitorii de pe moșia Bucov și a chiriei pentru carvasara de la marele vameș.

Noul domnitor, Constantin Hangerli, prin zăpășul datat 15 iunie 1798, înnoiește și întărește milele și privilegiile mănăstirii și spitalului Colțea, acordate de către voievozii de mai înainte³². Printre semnatarii divanului îl găsim și pe Radu Golescu.

La puțin timp, marele vornic al obștilor, Radu Golescu semnează la 25 iulie 1798 un nou zăpăș al voievodului Constantin Hangerli cu prilejul unei moșteniri lăsate de Hagi Dumitrache Papazoglu³³.

Ultimul document în care este menționat Radu Golescu (Răducănu), ca mare vornic al obștilor este cel din 16 mai 1804 când acesta apără un conflict între Anghel și Istrate Periețeanu, Anghel având o prăvălie a cărei vecinătate „îl supăra” pe Istrate Periețeanu³⁴.

În urma unei retrospective asupra personalității lui Radu Golescu aflăm că în perioada 1776–1806 acesta a îndeplinit nu mai puțin de cinci funcții (dregătorii) în divanul domnesc: cea de mare pitar (1776), cea de mare paharnic (1781), cea de mare clucer (1787), cea de mare logofăt (1793) și cea de mare vornic al obștilor (1797, 1798, 1804). El a fost unul dintre marii boieri care și-au pus amprenta asupra epocii sale.

Predecesorul său, Radu Golescu, a deținut și el numeroase funcții în divanul domnesc: cea de mare agă (1693, 1710), cea de mare comis (1692, 1697), cea de mare clucer (1708) și cea de mare vornic (1712, 1715, 1716).

Tradiția acestor Golești în dregătoriile statului este confirmată și de Costandin (Constantin) Golescu și Iordache Golescu.

Costandin Golescu a fost membru în Întâiul Divan și Comitet al Principatului Valahiei și mare logofăt al Țării de Sus (1812, 1829, 1830). În două documente, din 17

²⁹ Academia Română, sulari, 98. Original, pergament, stare bună, pecetea inclară ovală, în tuș roșu, sus, stema țării cu cele 6 inițiale ale domnului.

³⁰ Arhivele Statului București, Episcopia Argeș, 1–6.

³¹ Academia Română, CCCLXIII – 25. Original, stare foarte bună, hârtie cerată, pecetea mare domnească, în tuș roșu.

³² Academia Română, CCCLXIII – 27. Original, stare foarte bună, hârtie cerată, pecetea mare a țării, în tuș roșu.

³³ Academia Română, C 1–20. Original, stare foarte bună, hârtie cerată, pecetea mare domnească, în tuș roșu.

³⁴ Original românesc, hârtie, fără peceti, nr. iny. 69838.

martie 1829³⁵ și 13 mai 1830³⁶, marele logofăt, în calitate de șef al cancelariei domnești întărește două tranzacții de vânzare-cumpărare a unor case din București.

Iordache îi succede în funcție lui Costandin Goleșcu fiind pomenit ca mare logofăt al Țării de Sus în 1831. Documentul din 14 iunie 1831 întărește prin semnătura lui Iordache Goleșcu vânzarea unei case cu două caturi pe Podul lui Șerban Vodă, pe pământul Mitropoliei, cu 17 mii de taleri³⁷.

Putem afirma că, timp de mai bine de un secol, familia Goleșcu s-a implicat în viața socială, politică, economică și culturală a orașului București, vechile tradiții fiind continuate de alte generații de reprezentanți ai acesteia, după perioada regulamentară.

SUMMARY

The Goleșcu Family in Bucharestan Documents (1700–1831)

The authors aim at remaking an urbanistic image of Bucharest, during the XVIIIth–XIXth centuries, according to documents in the National Archives in Bucharest and in the collection of the Museum of the Municipality of Bucharest. Some of the members of the Goleșcu family are mentioned in these documents, either as great dignitaries of their epoch, or as parts in commercial transactions – some of them with religious or cultural connotations.

³⁵ Original românesc, hârtie fără pecceți, nr. inv. 25289.

³⁶ Original românesc, hârtic, fără pecceți, nr. inv. 12384.

³⁷ Original românesc, hârtic, cu sigiliul Mitropoliei aplicat în tuș negru, nr. inv. 69841.